

De waarde van de Rotterdamse formule

1

De waarde van de Rotterdamse formule

In 1963 ging de Faculteit der Sociale Wetenschappen van start. Met de studie sociologie voorzag oprichtingsdecaan Jacques van Doorn in een brede maatschappijwetenschap met de opdracht om concrete, sociale vraagstukken te onderzoeken op basis waarvan inzicht kon worden verschaft en maatschappelijke invloed kon worden uitgeoefend. In de geschiedenis van de faculteit lieten processen van verbreding, bezuiniging en herformulering hun sporen na, met als voorlopige uitkomst dat zestig jaar na oprichting Van Doorns 'Rotterdamse formule' onder de nu gangbare term 'impact maken' opnieuw ten volle wordt omarmd.

Alles draait om de economie

Aan de Nederlandsche Handelshogeschool, sinds 1939 genaamd Nederlandsche Economische Hogeschool (NEH), stond in de jaren voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog de opleiding Economie centraal. Daaraan viel niet te tornen. Verschillende pogingen om naast economie een aparte opleiding sociologie te introduceren waren dan ook gedoemd te mislukken. De senaat, het hoogste bestuursorgaan van de toenmalige hogeschool, zag er hoegenaamd geen brood in, want 'sociologie leidt eerder tot begripsverduistering dan tot begripsverheldering'. De 'maatschappijwetenschappen' hadden het in een dergelijk klimaat zwaar te verduren. Zolang de senaat dit soort wetenschap als 'te vaag' karakteriseerde, maakte een discipline als sociologie geen schijn van kans. Er was geen geld voor, de toekomstmogelijkheden voor de afgestudeerden waren minimaal en verdere uitbreiding van het studieaanbod zou alleen maar afbreuk doen aan de goede reputatie van de instelling, zo werd geredeneerd.

Pas na de oorlogsjaren kwam er verandering in die houding. Het bedrijfsleven, groot reservoir van afgestudeerde economen, had behoefte aan meer inhoudelijke kennis van de dagelijkse praktijk waarin de bedrijven werkten. De afgestudeerden wisten maar bitter weinig af van maatschappelijke verschijnselen als werkgevers en werknemers en de sociale verhoudingen waarin zij tot elkaar stonden. Ook personeelsbeleid bleek een blinde vlek. Een opleiding sociologie werd aan de NEH opeens node gemist. In 1949 werd de eerste buitengewone leerstoel Sociologie aan de hogeschool in het leven geroepen. Sociologie had zich daarmee een plaats

verworven binnen de opleiding, maar werd nog wel gezien als een praktischgericht verlengstuk van economie.

Kanteling

In de loop van de jaren vijftig voltrok zich een volgende wijziging, toen de nadruk van de leerstoel Sociologie steeds meer kwam te liggen op de theorie van het vakgebied en op cultuurfilosofie. Veel studenten economie bleken een voorkeur voor de sociologische opleiding te koesteren, terwijl de senaat er steeds meer van doordrongen raakte dat er toch wel een arbeidsmarkt voor sociologen was. Het proces werd nog aangewakkerd door het verlangen van de NEH uit te groeien tot een zelfstandige universiteit, waarvan naast economie de maatschappijwetenschappen als noodzakelijke en fundamentele pijlers konden fungeren. Een adviescommissie kwam tot de slotsom dat maatschappijwetenschappen als economie, rechten en sociologie zoveel samenhang met elkaar vertoonden, dat het wenselijk was de NEH met die laatste twee componenten verder uit te breiden: er moest een juridische faculteit komen en een sociologische, beide ter ondersteuning van de opleiding economie. Toen de toenmalige onderwijsminister Cals dit advies overnam, zonder daarbij overigens te reppen over het doorgroeien van de NEH tot volwaardige universiteit, was dit voor de hogeschool aanleiding deze kans met beide handen aan te grijpen.

Sociale wetenschappen grijpen hun kans

Met het oog daarop kwam er op 5 oktober 1961 een Commissie Voorbereiding Sociale Faculteit, onder voorzitterschap van Jacques van Doorn,

die met ingang van 1 september 1960 de buitengewone leerstoel Sociologie had overgenomen. Van Doorn was vooral gefascineerd door de dynamische wisselwerking tussen de verschillende wetenschappen. Die fascinatie weergalmde luid en duidelijk in het advies dat hij in februari 1962 voorlegde aan de senaat. In dat voorstel voor een faculteit Sociologie stond bovenaan dat de opleiding anders moest zijn dan de in Nederland gangbare sociologische opleidingen. Het leek erop dat de nieuwe opleiding veel meer op de praktijk was gericht dan aan andere universiteiten werd onderwezen.

Nadat Van Doorn zijn opzet onder applaus door de vergadering van de senaat had gesleept en het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zijn toestemming had gegeven, kon hij aan de slag om de opleiding daadwerkelijk vorm te geven. De karakteristieke maatschappijwetenschappelijke component van het plan breidde Van Doorn uit tot wat bekend zou worden als de ‘Rotterdamse formule’. Met een in het tegenwoordige Nederlands nauwelijks meer gebruikte aanvoegende wijs die een wens of aansporing aanduidt, luidde de formule als volgt: ‘De sociologie, opgevat als maatschappijwetenschap, verbindt zich met andere maatschappijwetenschappen – met name met economie en recht – en richt zich op centrale sociale vraagstukken, teneinde als wetenschap vitaal te blijven en als maatschappelijke kracht invloed uit te oefenen.’

De praktijkgerichtheid bleek duidelijk uit het plan voor een Faculteit der Sociale Wetenschappen (FSW), waarin tot uitdrukking kwam hoe de Rotterdamse formule was toe te passen.

De opleiding moest gericht zijn op maatschappelijke problemen op macroniveau, waarbij kennis werd vereist van de beleidsterreinen economie, recht en sociologie. Adviseren, rapporteren en beslissen moesten tot de basisvaardigheden van de afgestudeerden behoren. De Rotterdamse sociologen moesten zich, wanneer zij hun studie hadden voltooid, gemakkelijk ten dienste kunnen stellen van de maatschappij door functies in het openbaar bestuur en het bedrijfsleven te vervullen. Het laatste kenmerk had te maken met de duur van de opleiding: die moest korter zijn dan elders het geval was; studenten moesten sociologie in vijf jaar kunnen afronden.

Aan de slag met een ‘schools’ systeem

Met ingang van het nieuwe studiejaar dat begon in september 1963 ging de nieuwe faculteit van start met een curriculum dat er een strak onderwijsschema op nahield. Alleen zo was te bewerkstelligen dat de studenten in het eerste jaar hun propedeuse haalden en de volgende twee jaar besteedden aan het behalen van hun kandidaatsexamen. Daarna konden ze nog twee jaar over hun doctoraalexamen doen, een onderwijsfase die met een ‘gespecialiseerde praktijkvoorbereiding’ nog het meest op de praktijk van alledag was gericht. Dat aan deze rigoureuze aanpak een nogal ‘schoolse’ onderwijsopvatting ten grondslag lag, werd voor lief genomen. De voordelen om de studenten met een intensieve voorbereiding in korte tijd klaar te stomen voor hun toekomstige beroepsuitoefening werden hoger gewaardeerd dan het nadeel van een opleiding die de meeste studerende nog het meeste aan hun schooldagen deed denken.

Er schreven zich voor het studiejaar 1963-1964 47 studenten voor de opleiding in. Dat aantal was in 1969 gegroeid tot 151. Het aanvankelijke enthousiasme over de start van de opleiding maakte na enige tijd plaats voor het besef toch voortdurend in de schaduw van de NEH te staan, waar economie veruit de meeste studenten trok. Daarnaast begon de inhoud van de opleiding steeds meer een punt van discussie te worden. Moest de opleiding nu echt zo strikt alleen in het teken staan van praktijkvoorbereiding, of moest er meer aandacht worden gegeven aan theoretische vorming? Was dit vraagstuk aanvankelijk vooral een zaak binnen de gelederen van het onderwijzend personeel, naarmate de jaren zestig voortschreden en jongeren zich steeds meer roerden met tal van protesten, die al snel naar de universiteiten en hogescholen oversloegen, begonnen ook de studenten zich steeds meer met het dilemma bezig te houden.

Onderwijzend personeel en studenten waren het erover eens dat er binnen de opleiding te weinig keuzemogelijkheden bestonden. Maar op de vraag hoe dit was op te lossen lukte het in deze chaotische tijden niet een afdoende antwoord te geven. Studenten en docenten kwamen steeds vaker tegenover elkaar te staan. De studenten kregen hun zin met de invoering van het 'projectonderwijs' waarbij zij, geheel conform de tijdgeest, zelf hun onderwerp van onderzoek mochten kiezen, hun studiegenoten mochten uitzoeken en het resultaat in een collectief opgesteld werkstuk zou worden vervat. Erg veel belangstelling bleek er niet voor deze vorm van onderwijs, die achteraf gezien meer weg had van een strijd om meer inspraak van studenten. Pas in de loop van de jaren zeventig kwam er weer

wat rust binnen de gelederen van de Faculteit der Sociale Wetenschappen.

Het samengaan van de NEH en de in 1966 opgerichte Medische Faculteit leidde in 1973 tot de Erasmus Universiteit Rotterdam, die op twee verschillende plaatsen in de stad werd gevestigd. De medische tak kwam te staan naast het ziekenhuiscomplex Dijkzigt op Hoboken en vormde samen met het Sophia Kinderziekenhuis en de in Rotterdam-Zuid gevestigde Daniël den Hoedkliniek het Academisch Ziekenhuis Rotterdam (dat in 2003 de naam Erasmus Medisch Centrum kreeg). In Kralingen was intussen een nieuwe campus gebouwd voor alle andere faculteiten dan de medische van de nieuwe Erasmus Universiteit. De sociale faculteit verhuisde daar in 1969 al heen vanuit de oude huisvesting van de NEH aan de Pieter de Hoochweg.

Dalende studentenaantallen

Het aantal studenten vertoonde in de loop van de jaren zeventig een onrustbarende daling. Waren er in 1969 nog 151 eerstejaars die zich hadden ingeschreven, in 1971 waren dat er nog 112 en in 1973 slechts 40. Een van de oorzaken van die daling lag in de magere toekomstperspectieven voor afgestudeerde sociologen, terwijl ook de tumultueuze tijden aan de faculteit wellicht een rol speelden. Het leidde tot een bescheiden bezuinigingsgolf. Er was te veel onderwijzend personeel: het aantal werd met twee plaatsen teruggebracht tot 68. Daarnaast werden pogingen in het werk gesteld met nieuwe opleidingen het studentenaantal te verhogen. Er kwam een opleiding Maatschappijleer, waarin studenten een lesbevoegdheid konden behalen om als

leraar in het voortgezet onderwijs aan de slag te gaan. Ook werd een avondopleiding in het leven geroepen, die met honderd aanmeldingen aanvankelijk succesvol leek, maar voor veel avondstudenten te moeilijk bleek te combineren met hun dagelijkse werkzaamheden en verplichtingen in hun gezinsleven. Slechts ruim een derde van de studenten hield het vol.

Er was meer nodig om het tij te keren. De vraag was hoe de opleiding zich verder kon uitbreiden. Dat mondde uit in de fundamentele discussie of dat dan in de breedte of juist in de diepte moest gebeuren, de vraag die ook al in de jaren zestig tot een langdurige impasse had geleid. De Rotterdamse formule werd onderdeel van het dispuut, omdat die volgens de critici te veel was gericht op het oplossen van beleidsvraagstukken, terwijl de nadruk juist moest liggen op het vermogen zelf maatschappelijke problemen aan te dragen en te onderzoeken. Toepasbaarheid noch nut, laat staan de arbeidsmarkt mochten volgens deze opvatting doorslaggevend zijn voor de opleiding. Dat betekende een streep door de zozeer op de praktijk gerichte Rotterdamse formule. Als compromis werd de uitbreiding van de faculteit onderzocht met nieuwe studies als bestuurskunde en politicologie, waarbij toch de inpassing in en de toepasbaarheid van de Rotterdamse formule als voorwaarden werden gesteld.

Het zou een constante worden bij veel volgende tegenvallers in studentenaantallen die de faculteit nog te wachten stonden. Telkens werden nieuwe wegen gezocht om de dalende cijfers en bijkomende financiële perikelen het hoofd te bieden met nieuwe opleidingen. Die konden het

aantal studenten weer opkrikken. Wanneer dat eenmaal tot stand was gebracht, konden de door de dalende aantallen veroorzaakte problemen op financieel gebied beperkt blijven. Telkens zou een praktische inslag van de nieuwe, toegevoegde opleiding voorop staan, waarbij de Rotterdamse formule steeds in ere werd gehouden, al was dat soms in min of meer aangepaste vorm.

Verbreding van de faculteit

Hoewel politicologie al geruime tijd deel uitmaakte van het sociologische curriculum, werd in 1978 de zelfstandige opleiding politicologie geïntroduceerd met 53 eerstejaars. De bedoeling was dat de nieuwe opleiding zich vooral richtte op beleid en bestuur, en veel minder op politieke theorieën en ideologieën, die in andere plaatsen de voornaamste bestanddelen van de politicologische opleidingen waren. Voor sommigen betekende dat verschil een teleurstelling. Anderen bleven de studie trouw.

Een verdere verbreding van de faculteit was een sociaalhistorische studierichting, die onder de vleugels van de FSW moest leiden tot een eigen opleiding maatschappijgeschiedenis. Er werd al enige tijd onderzocht of zo'n opleiding kans van slagen had. Het meest werd verwacht van een opleiding waarin geschiedenis werd gezien als maatschappijwetenschap. Maatschappelijke structuren en processen waren daarin de voornaamste bronnen van onderzoek. De toekomstverwachtingen voor de afgestudeerden werden, in plaats van in het onderwijs, door hun inzicht in maatschappelijke problemen, veel meer gezien in het bedrijfsleven, in de media en in de communicatie. De toepassing van de Rotterdamse

Lijnbaan

formule gold ook hier: de opleiding was bij uitstek op de praktijk gericht. Er stroomden bij het begin van de opleiding in september 1978 33 eerstejaars binnen bij de nieuwe subfaculteit Maatschappijgeschiedenis in oprichting. Dat aantal nam snel toe: in 1979 waren het er tachtig, het jaar daarop 149. Maatschappijgeschiedenis verdween uit de Faculteit der Sociale Wetenschappen toen in 1987 een eigen Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen in het leven werd geroepen.

Bezuinigingen en protesten

De invoering van de Wet Tweefasestructuur in 1982 had met haar tweedeling in een eerste en tweede fase van alle universitaire opleidingen en het terugbrengen van de studieduur tot vier jaar grote gevolgen voor het onderwijs. In de aanloop naar die onderwijsverandering was de faculteit negen dagen door boze studenten bezet, die eisten dat de studieduur vijf jaar zou blijven. Hun verzet mocht niet baten. De wet kwam er toch, het curriculum werd teruggebracht tot vier jaar. Het kandidaatsexamen werd afgeschaft, het eerste jaar was de propedeuse, gevolgd door drie jaren om het doctoraalexamen te behalen. Sociologie en politicologie kregen beide een eigen programma voor het propedeusejaar, terwijl ze voorheen nog veel overlappingsen met elkaar hadden gehad.

Maar de jaren tachtig werden, afgezien van de tweefasestructuur, nog het meest gekarakteriseerd door twee ingrijpende bezuinigingsoperaties, die beide van buitenaf, door het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, werden opgelegd. De eerste bezuinigingsronde, in 1983, vond plaats onder de naam Taakverdeling en

Concentratie (TVC). Het Rijk wilde in 1987 258 miljoen gulden op het wetenschappelijk onderwijs bezuinigd hebben, waarbij alle sociologiefaculteiten 1,3 miljoen gulden aan besparingen moesten opbrengen door concentratie, samen te werken of te fuseren. Er lag ook een kans in die bezuinigingsoperatie om een opleiding bestuurskunde te beginnen. Die moesten de universiteiten in Leiden, Delft en Rotterdam gezamenlijk tot stand brengen. Delft trok zich al gauw terug, waardoor de Rijksuniversiteit Leiden en de Erasmus Universiteit Rotterdam overbleven. Beide universiteiten kwamen na het tekenen van een samenwerkingsovereenkomst tot het oprichten van een gezamenlijke propedeuse bestuurskunde. Na de propedeuse konden studenten voor een Leidse en een Rotterdamse variant kiezen.

Het ontstaansproces werd in 1986 overschaduwd door een tweede bezuinigingsgolf, die de naam Selectieve Krimp en Groei (SKG) kreeg en de periode 1987-1991 bestreek. Er moesten opnieuw vele miljoenen worden bezuinigd. De toenmalige minister Deetman stelde voor om de opleidingen sociologie, politicologie en maatschappijgeschiedenis in Rotterdam te beëindigen en bij andere universiteiten onder te brengen: sociologie in Amsterdam en de twee andere opleidingen in Leiden. De EUR werd met deze bezuinigingsmaatregel, die ook de medische faculteit zou treffen, veel meer dan andere universiteiten in het hart geraakt. Het protest zwol in korte tijd aan. Demonstraties en een protestnacht moesten de minister op andere gedachten brengen.

Dat lukte ten dele. Deetman stelde zijn plannen bij. Maatschappijgeschiedenis en sociologie

konden bij nader inzien en na advies van enkele specialisten toch in Rotterdam blijven, maar voor de opleiding politicologie was het in Rotterdam na een bestaan van vijftien jaar over en uit: die moest naar Leiden verhuizen. Hoewel de adviserende visitatiecommissie wel het een en ander op de Rotterdamse opleiding sociologie had aan te merken, kon deze opleiding wel blijven. In Leiden werd de opleiding sociologie opgeheven. Het voortbestaan van sociologie in Rotterdam ging niet zonder slag of stoot. De opleiding die in 1988 in een nieuw jasje was gestoken moest het stellen met twintig medewerkers minder, onder wie zich ook de grondlegger van de faculteit bevond. Jacques van Doorn maakte gebruik van een regeling eerder met emeritaat te gaan. In hetzelfde jaar werd ook het Rotterdams Instituut voor Sociologisch en Bestuurskundig Onderzoek (Risbo) opgericht. Hierin werd al het onderzoek dat was gefinancierd door de tweede en derde geldstroom ondergebracht, al duurde het niet lang of ook onderzoek gefinancierd met geld van het Rijk, de eerste geldstroom, werd daarnaar overgeheveld. Met een omzet van zo'n 7 miljoen gulden per jaar was het Risbo een van de grootste sociaalwetenschappelijke instituten van het land.

Opnieuw tegenvallende cijfers

Erg veel tijd om de wonden te likken na de stevige bezuinigingsoperatie die Rotterdam de opleiding politicologie had gekost was er niet. Alleen de leerstoel Encyclopaedie der Politicologie van prof. Rinus van Schendelen bleef behouden. Begin jaren negentig dienden zich opnieuw tegenvallende cijfers aan bij de aantallen studenten die zich voor het eerste jaar hadden ingeschreven. Daar liet het zich aanvan-

kelijk niet naar uitzien. De minister had sociologie vanaf 1988 vier jaar de tijd gegeven om zich als volwaardige studie te herpakken. Een commissie boog zich over de studenten-aantallen en onderzoeksresultaten en maakte in 1992 de resultaten bekend. Die waren positief. Het duurde nog tot 1995 voordat het ministerie van Onderwijs de opleiding definitief goedkeurde. Er waren wel aanpassingen nodig: een verandering van het curriculum en een reorganisatie van sociologie.

Maar intussen waren de studentenaantallen toch weer begonnen te dalen. Bestuurskunde, net na de oprichting goed voor een enorme toestroom aan eerstejaars, met 353 in 1989 als hoogtepunt, telde in 1994 nog maar 109 eerstejaars. Sociologie, dat de uitputtingslag van jarenlange onzekerheid had doorstaan, zakte van 211 eerstejaars in 1989 naar 71 in 1995. Opnieuw waren maatregelen nodig, die uiteindelijk elf hoogleraren en universitair hoofddocenten hun baan kostten. Deze reorganisatie ging de toenmalige decaan Anton Zijderveld nog niet ver genoeg. Hij opperde in een door hem opgestelde strategienota dat de faculteit weer 'smoel' moest krijgen. Dat was volgens hem mogelijk door meer samen te werken met andere Rotterdamse faculteiten, die steeds meer afzonderlijke eilanden waren geworden, maar ook met andere universiteiten zoals Leiden. Ook repte hij voor het eerst over het toevoegen van het vak psychologie aan de faculteit.

Zijderveld vond dat sociologie een nieuw profiel verdiende, waarin de Rotterdamse formule opnieuw werd gedefinieerd. Volgens hem was die Rotterdamse formule, met de specialisatie in

beleid en bestuur, inmiddels door vrijwel iedereen overgenomen, waardoor ze niet bijzonder meer was. Zijderveld bepleitte meer aandacht voor de 'grootstedelijke samenleving', die zich voor de sociologen even buiten de campus al voordeed: de stad Rotterdam als een van de grootste en belangrijkste stedelijke knooppunten in Europa. Zo er op dat vlak iets gebeurde, moest juist daarin meer samenhang komen. Ook in deze opzet bleef de Rotterdamse formule toch het fundament: beleid analyseren vanuit een sociologische invalshoek bleef een eerste vereiste, waarna beleidsvraagstukken waren op te lossen.

Bij bestuurskunde werd voor de studenten het aantal richtingen om zich in te specialiseren uitgebreid om het aantal inschrijvingen op te schroeven. De opleiding, die inmiddels afscheid had genomen van haar evenknie in Leiden, moest concreter en aantrekkelijker worden. Dat was onder meer te bereiken door stageplekken van drie weken bij gemeenten te introduceren. Daarmee kon het onderwijs zich onmiddellijk op maatschappelijke vraagstukken richten. In dat streven klonk ook weer een echo van de Rotterdamse formule door. Ook werd in 2003 een succesvolle avondopleiding gestart die vooral erop gericht was mensen in de beroepspraktijk van het openbaar bestuur te helpen een volgende stap in hun carrière te zetten met het verwerven van een academische titel.

Met de invoering van de Wet Modernisering Universitaire Bestuursstructuur veranderde er ook aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen in 1998 veel. Aan de ene kant waren er opleidingen en onderzoeksprogramma's, die vanaf

dat jaar een eigen onderwijsdirecteur en onderzoeksdirecteur kregen. Anderzijds werden alle medewerkers in verschillende capaciteitsgroepen ingedeeld. Het gevolg was een kruising tussen het decentrale verleden en de veel meer centraal georiënteerde gezagsstructuur die de nieuwe wet voorschreef. Dit leidde tot een tamelijk onoverzichtelijke situatie, met name wanneer het de financiële eindverantwoordelijkheid betrof.

Introductie van psychologie

Terwijl Zijderveld in 1996 nog toenadering zocht tot de Leidse universiteit om een opleiding psychologie naar Rotterdam te halen, maakte wetgeving dat nu onmogelijk. Uitbreiding van universiteiten met nieuwe opleidingen die elders al bestonden, werd a priori afgekeurd. Dat veranderde in 2001, toen de minister van Onderwijs overging tot liberalisering van nieuwe opleidingen aan de universiteiten. Die moesten nu alleen worden beoordeeld op kwaliteit en niet op de vraag of zij aan andere universiteiten al bestonden. De Erasmus Universiteit maakte aanspraak op twee nieuwe opleidingen. De eerste was criminologie, onder te brengen bij de juridische faculteit. De andere was psychologie, onder de vleugels van de Faculteit der Sociale Wetenschappen.

Als bouwdecaan werd de Maastrichtse hoogleeraar Henk Schmidt aangetrokken. Hem stond een opleiding voor ogen die, het klinkt inmiddels vertrouwd, anders zou zijn dan de psychologieopleidingen die aan andere universiteiten werden gegeven. Doel was om deze nieuwe opleiding vooral te richten op toegepaste psychologie, met een onderwijsprogramma dat bestond

uit tal van varianten daarop. De achterliggende gedachte was dat er bij bedrijven en instanties grote behoefte aan dergelijke psychologen zou zijn, en dat zij niet per definitie in de geestelijke gezondheidszorg terecht zouden komen.

De opleiding Psychologie ging in september 2001 van start met niet minder dan honderd eerstejaars. Zij maakten kennis met het probleemgestuurd onderwijs (pgo) waarmee Schmidt in Maastricht al goede ervaringen had opgedaan. Deze onderwijsmethode was gebaseerd op een ‘zevensprong’ die begon met het formuleren van het probleem en van de begrippen die meer opheldering verdienden. Als tweede stap werd de probleemstelling onder woorden gebracht, waarna de studenten over de kwestie gingen brainstormen. De vierde stap bestond uit het analyseren van de probleemstelling, gevolgd door het formuleren van de leerdoelen. Daarop volgde een periode van zelfstudie, waarna als zevende en laatste stap het gehele project werd geëvalueerd. Deze methode moest leiden tot een opleiding waarin de studenten met meer diepgang, minder oppervlakkig, meer gemotiveerd en actiever tot de materie zouden doordringen.

Dit was niet de enige vernieuwing in de opleiding. Ook was het gehele studiejaar opgedeeld in acht blokken van vijf weken, waarin per blok een en hetzelfde onderwerp aan bod kwam. Tutoren gaven het onderwijs twee keer per week aan kleine groepen studenten, die daarnaast nog twee uur practica moesten doen en zelf mochten kiezen of ze ook nog twee uur per week hoorcollege wilden volgen. Zowel het bij psychologie gevolgde pgo als het blokkensysteem zou in de jaren erna door de andere opleidingen binnen

de faculteit worden overgenomen: eerst volgde sociologie, daarna pedagogische wetenschappen en bestuurskunde en ook het Erasmus University College.

Een middelgrote faculteit

De komst van psychologie had voor de Faculteit der Sociale Wetenschappen nogal wat voeten in de aarde. Van een van de kleinere faculteiten groeide zij met de grote aantallen studenten die voor psychologie kozen, uit tot een middelgrote faculteit. In het decennium na de introductie van de nieuwe opleiding groeide het aantal studenten van 1400 naar 2800 en het aantal fte van 138 naar 258. Ook het bestuurlijke speelveld veranderde. Van een centraal geleide bestuursvorm werd overgeschakeld naar een decentraler model waarin de verschillende opleidingen meer autonomie werd toebedeeld. Elke opleiding kreeg een eigen voorzitter en een eigen onderwijs- en onderzoeksdirecteur. Ook kwam er een facultair managementoverleg. Daarin waren de voorzitters van de opleidingen vertegenwoordigd, de decaan en de faculteitsdirecteur en kon overleg worden gevoerd over kwesties die de gehele faculteit betroffen. Deze structuur bewees zijn waarde, doordat er gemakkelijk nieuwe opleidingen aan konden worden toegevoegd, zoals in 2011 de opleiding Pedagogische Wetenschappen.

Ook de van oudsher heersende animositeit tussen sociologie en bestuurskunde kwam door de komst van psychologie in een ander daglicht te staan. Van twee concurrerende opleidingen waarvan bestuurskunde groter was geworden dan sociologie, hetgeen de onderlinge verstandhouding ook al geen goed had gedaan, veranderde met de komst van de nieuwe opleiding

de houding jegens elkaar. Er kwam zowaar een samenwerking bij onderzoek tot stand die de voorafgaande jaren vrijwel ondenkbaar was geweest.

In 2005 vroeg de toenmalige decaan Henk Schmidt zich af of de faculteit niet met nog een opleiding was uit te breiden. Zijn gedachten gingen onmiddellijk uit naar pedagogische wetenschappen, waar zeker in Rotterdam weer een praktische invulling aan was te geven. De kennis aan opvoedingsvraagstukken was juist in een jonge en diverse stad als Rotterdam een voorziening waaraan grote behoefte kon bestaan. Daar dacht de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie evenwel anders over. Toen zij de aanvraag in 2009 moest beoordelen, stelde ze vast dat andere universiteiten heftig tegen deze nieuwe loot aan de tak van de faculteit waren gekant. Het duurde twee jaar voordat de opleiding Pedagogische Wetenschappen in 2011 van start kon gaan. Bij het begin van het studiejaar hadden zich 108 studenten ingeschreven.

Een tijd van onderwijsveranderingen

Een nieuwe onderwijsverandering werd in de jaren 2001 (psychologie) en 2005 (sociologie en bestuurskunde) ingevoerd. Die jaren werd de nieuwe bachelor-masterstructuur op de faculteit ingevoerd, die inhield dat in de eerste fase van de opleiding de bachelortitel kon worden behaald, waarna, eventueel aan een andere universiteit, de opleiding in de masterfase kon worden vervolgd. Deze nieuwe opzet was een middel om het wetenschappelijk onderwijs op Europees niveau eenvormiger te maken. In 29 Europese landen werd overeengekomen om deze bachelor-

masterstructuur in te voeren. Het Nederlandse kabinet nam die beslissing in het najaar van 2001, waarna deze structuur vanaf 2002 op de verschillende universiteiten in het land haar primeur beleefde. Psychologie was al meteen bij het begin op deze leest geschoeid. Er deden zich wel problemen voor bij de invoering van de nieuwe studie-opzet, omdat het moeilijk bleek de oude structuur in dit nieuwe stramen te wringen en er keuzes moesten worden gemaakt wat wel en wat niet in het nieuwe model werd ingepast.

Bij het begin van het studiejaar 2005-2006 vond bij de faculteit ook de invoering van het bindend studieadvies plaats. Na een aanvankelijk aarzeling bij de universiteiten om tot de invoering over te gaan – in 2000 maakte nog maar 10 procent van de universiteiten gebruik van zo'n advies – ging het opeens snel. De verplichting was dat studenten die minimaal 40 van de in totaal 60 studiepunten hadden verzameld, door mochten naar het volgende jaar. Eveneens met ingang van dat studiejaar werd een begin gemaakt met het verplicht stellen van een 'minor' als onderdeel van het derde bachelorjaar. Deze minoren kwamen in plaats van de gebruikelijke keuzevakken.

Erasmus Graduate School for Social Sciences and the Humanities

Erasmus Graduate School for Social Sciences and the Humanities (EGSH) is een samenwerkingsverband van vier verschillende faculteiten en drie instituten. Dit zijn ESSB, de Erasmus School of History, Culture and Communication (ESHCC), de Erasmus School of Philosophy (ESPhil), de Erasmus School of Health Policy & Management (ESHPM), het Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS), Dutch Research Institute for Transitions (DRIFT) en het in Den Haag gevestigde International Institute of Social Studies (ISS). De Graduate School is in 2012 opgericht. Enkele jaren na de oprichting werd prof. dr. Liesbet van Zoonen dean van de Graduate School, een functie die zij tot september 2022 vervulde, waarna ze werd opgevolgd door prof. dr. Esther Rozendaal.

Toen Liesbet van Zoonen begon met haar werk als dean, trof zij een instelling aan waar de PhD-onderzoekers allerlei verschillende cursussen konden volgen, maar waarvoor zij dan wel moesten betalen. Een van de eerste stappen die Van Zoonen zette, was het afschaffen van de kosten voor de aangeboden cursussen, hetgeen de populariteit van de instelling zeer ten goede kwam. De behoefte aan de cursussen bleek, zeker toen de promovendi er niets meer voor hoefden te betalen, enorm. Nog steeds telt de Graduate School 500 tot 600 aangesloten PhD-onderzoekers.

Iedereen die van plan is te promoveren en dat doet onder begeleiding van een promotor die is aangesloten bij een van de zes instellingen, kan een beroep doen op de cursussen van de Graduate School. Die cursussen zijn vooral bedoeld om professionele en onderzoeksvaardigheden te ontwikkelen. De cursussen zijn in het leven geroepen na intensieve consultatie van hoogleraren en promovendi aan wie de vraag werd voorgelegd waaraan zij de meeste behoefte hadden. Die vraag wordt met enige regelmaat herhaald om de cursussen up-to-date te houden. Elke deelnemende faculteit heeft zich verplicht docenten te leveren die de cursussen kunnen geven. Daarmee kan de Graduate School putten uit een enorme hoeveelheid aan expertise om elke onderzoeksmethode te kunnen aanbieden. Het kernteam van de Graduate School kan daardoor klein, energiek en wendbaar blijven: er is een dean, een communicatiemedewerker, een studentenadministratie en een fulltimedocent.

De Graduate School looft sinds enige tijd jaarlijks prijzen uit voor beste artikel, paper, poster en proefschrift. Daarnaast zijn er nog prijzen voor beste collega, beste begeleider en meeste impact te vergeven. Dit versterkt de gemeenschapszin onder de onderzoekers en zorgt ervoor dat zij beseffen dat ze er bij het volgen van een moeizaam traject als een promotie niet alleen voor staan. De prijsuitreiking begon min of meer als een grap en als kritiek op de academische prijencultuur, maar is inmiddels uitgegroeid tot een jaarlijks evenement waarbij de Graduate School viert dat zij een bijzondere eigen gemeenschap vormt.

Verbinding

Niet alleen de verbreding aan wetenschappelijke disciplines en de hiermee gepaard gaande veranderingen in het onderwijs tekenden de ontwikkeling van de faculteit in de 20e en begin 21e eeuw. Ook in het onderzoek werden duidelijke accenten gelegd. Na een periode waarin de wetenschappelijke excellentie centraal stond, waarbij de kwaliteit van het onderzoek onder meer werd afgemeten aan publicaties in (internationaal) gerenommeerde wetenschappelijke tijdschriften of aan de aantallen citaties die dergelijke publicaties opleverden, werd langzaam steeds meer de urgentie gevoeld om wetenschappelijke nieuwsgierigheid te verbinden met concrete vragen vanuit de samenleving. Valorisatie van onderzoek en het realiseren van maatschappelijke impact kwamen daarbij steeds nadrukkelijker in het vizier te staan.

Geen nieuw fenomeen natuurlijk, aangezien de Rotterdamse formule vanaf de oorsprong van de faculteit hier al in voorzag, maar uit verschillende initiatieven blijkt dat de behoefte aan het hebben van ‘maatschappelijke impact’ toenam en concreet werd. Hiertoe werd nadrukkelijk de samenwerking met de gemeente Rotterdam gezocht, vanuit de overtuiging dat een bundeling van wetenschappelijke en praktijkkennis cruciale bijdragen zou kunnen leveren aan de oplossing van maatschappelijke problemen. De stad Rotterdam werd gezien als ‘living lab’ en de uitkomsten van onderzoek werden als exemplarisch beschouwd voor grootstedelijke vraagstukken die zich wereldwijd opdringen.

Een tastbaar voorbeeld van waar universiteit en stad elkaar ontmoetten, was de in 2009 in

het leven geroepen ‘Rotterdam Desk’ waarin de faculteit samenwerkte met de gemeente Rotterdam. Deze instelling berustte op twee pijlers. In de eerste plaats was het een databank waarin voor de stad relevant onderzoek goed en overzichtelijk in kaart was gebracht. Tegelijk was het een platform van ‘kenniswerkplaatsen’, die alle rond een maatschappelijk thema waren gegroepeerd en waarin ambtenaren en wetenschappers met elkaar samenwerkten. De faculteit leverde hiermee belangrijke bouwstenen voor de in 2010 gesloten, overkoepelende samenwerkingsovereenkomst tussen de Erasmus Universiteit en de gemeente Rotterdam.

Impact hebben staat nog altijd hoog in het vaandel, zowel bij de faculteit als bij de universiteit. Mede aangemoedigd door gericht beleid van de rijksoverheid, volgden nog vele interdisciplinaire samenwerkingsverbanden en initiatieven, waarin de FSW – vanaf 2017 ESSB geheten – nauw betrokken is of een hoofdrol vervult. Met de maatschappelijke rol en oriëntatie van ESSB is de faculteit nog altijd, of opnieuw, trouw aan de Rotterdamse formule.